ISSN 2181-7138

МУАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2023

3/3-сан

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети жанындағы Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының 25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа соз ҳәм хабар агентлиги тәрепинен 2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды. №01-044-санлы гуўалық берилген.

Нөкис

3/3-сан *2023*

ИЮНЬ-ИЮЛЬ

Шөлкемлестириўшилер:

Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириў Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы

Редактор:
А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Ерполат АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Алишер ЖУМАНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Мырзамурат ЖУМАМУРАТОВ
Умида ИБРАГИМОВА
Меруерт ПАЗЫЛОВА
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Нуржан МАТЧАНОВ
Шукурилло МАРДОНОВ
Бахтиёр РАХИМОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Қаҳҳор ТУРСУНОВ
Нурзода ТОШЕВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Аманғелди КАМАЛОВ
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА
Гавхар ЭЩАНОВА

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲӘМ ӘДЕБИЯТ

Абдуллаева Б. Р. Ana tili sabaqlarında texnikalíq hám kórgizbe qurallardan paydalanıw ... 7
Зулпиева Д. Э. Инглиз тилини B2 даражадаги талабаларга ўргатишда CEFR нинг самараси ... 12
Ashurova Sh. Sh. Xorijiy tillaridagi nutqni o'rgatishning zamonaviy texnologiyalari ... 16
Abdusamatov A. S. Semiotik ta'limning fan sifatida shakllanishi ... 22
Yuldasheva Sh. Sh. Raqamlashtirish davrida o'zbek tilini o'qitishning tashkiliy-pedagogik va didaktik shart-sharoitlari ... 28
Usmonxodjayeva M. Boshlang'ich sinflarda xorijiy til o'qitish metodikasini takomillashtirish nemis tili misolida) ... 36
Rahmanova D. Olmon tili shevalarining o'rganilishi va tarixi ... 41
Рахманова Ю. К. Принципы создания учебной литературы по русскому языку в свете требований высшей школы ... 47
Turabayeva K. E. Role of games in teaching foreign languages to esp students ... 55
Tursunova F. D. The relation of intensity to adjacent disciplines ... 66
Mamadaliyeva M. T. Literary discourse in english and uzbek languages and its linguoculturological studies ... 70
Abdulhamidov S. X. The main trends in the study of the category of causation in linguistics ... 74
Abdulhamidov S. X. Features of the functioning of causative verbs in the compared languages ... 78
Shoxobiddinov S. I. Pragmalinguistic features of language units expressing presupposition in english ... 83
Shoxobiddinov S. I. Studying the phenomenon of presupposition in different sciences ... 88
Mamadaliyeva M. T. Methodology of linguoculturological literary text analysis ... 93
Allayev Z. M. Enhancing the effectiveness of activities by modifying their original versions according to the needs of language learners ... 97

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Темирбекова А. О., Байниязова Г. Японияда билимлендириў системасы ҳәм өзгешеликлери ... 102
Ильясова З. Жаслар арасында китапқумарлық мәдениятын қәлиплестириўдиң гейпара мәселелери ... 106
Abdiev B. Talabalardíń kommunikativ kompetenciyasín jetilistiriwde kreativ oylawdíń ózgeshelikleri ... 112
Ходжаниязов С. У. Шайх Нажмиддин Кубронинг педагогик қарашларида комил инсон муаммоси масалалари ... 115
Pinyozov I. H. Oliy ta'lim muassasalarida talabalarni iqtisodiy va tadbirkorlikka tarbiyalash masalalari ... 121
Abduraxmonova M. M. Yangilanayotgan O'zbekistonda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar zamirida oliy ta'limning o'rni va ahamiyati ... 125
Abduraxmonova S. Sh. Pedagogik amaliyot - talabalarni ota-onalar bilan hamkorlik qilishga tayyorlashda kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish omili sifatida ... 131
Baybaeva M. X., Imomov I. A. Ta'limda rahbarlarning boshqaruv faoliyatlarida sog'lom va ijodiy muhitni takomillashtirishning tashkiliy-me'yoriy asoslari ... 136
Umarov A.V. Oliy ta'lim muassasalari talabalarining mediamadaniyatini rivojlantirish pedagogik zarurati ... 144
Raxmonov A. R. Talabalarda milliy iftixor tuyg'usini shakllantirishning metod va vositalari ... 151

TALABALARDÍŃ KOMMUNIKATIV KOMPETENCIYASÍN JETILISTIRIWDE KREATIV OYLAWDÍŃ ÓZGESHELIKLERI

Abdiev B.
tayansh doktorant
Ajiniyaz atındağı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti

Tayanch sózlar: kommunikativ, kompetensiya, kreativ, modernizatsiya, mádaniyat, jámiyat, innovaciya, metod, sistema, integraciya, diversifikaciya.

Ключевые слова: коммуникатив, компетенция, креатив, модернизация, культура, общество, инновации, метод, система, интеграция, диверсификация.

Key words: communicative, competence, creative, modernization, culture, society, innovation, method, system, integration, diversification.

Házirgi globallasıw shárayatında dúnya júzi mámleketleri ortasında óz-ara jaqınlasıwlar bolıp atırǵanlıǵı hesh kimge sır emes. Globallasıw processinde bunday jaqınlasıwlar mádeniyatlardıń óz-ara uliwmalasıwın, ilim-pán, jańa innovacialıq joybarlardıń islep shıǵılıwın hám de barlıq tarawlardıń rawajlanıwın belgilep berdi. Bul tek ǵana bir tarawdı qamtıp qoymastan barlıq tarawlarda ózine tán bolǵan áhmiyetke iye boldı. Bul ásirese bilimlendiriw tarawına úlken tásir etedi. Talabalardıń bilim alıwı, olardı ámeliyatta qollawı menen baylanıslı boldı. Globallasıw shárayatında talaba jaslardan tek ǵana tásir obyektine aylanıp qalmastan tásir subyektine aylanıwǵa shaqırmaqta. Bul bolsa olardan jańasha jantasıwdı talap etpekte. Talaba jaslardıń kommunikativlik kompetensiyasın jetilisiriw protsesi shaxs rawajlanıwı hámde kreativ pikirlewi menen proceslerdi analizlewi, olardı meńgere alıwı búgingi kún ushın sheshiwshi áhmiyetke iye bolmaqta.

Haqıyqatında da búgingi kúnde jámiyet hám mámleket táǵdirin belgilep beretuǵın, talaba jaslarǵa zárúrlik júda joqarı. Bunday jaslardı tárbiyalawda oqıw procesin modernizaciyalaw, diversifikaciyalaw hám bir qatar reformalardı ámelge asırıw kerekligin búgingi kúnniń ózi tastıyıqlamaqta. Húrmetli prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev alımlar hám professor-oqıtıwshılar menen sáwbetleskende "Búgingi jaslar eski pikirlew tárizi menen yaki eskishe oylaw menen jasap atırǵan joq. Dúnyadaǵı bolıp atırǵan qubılıslardan hár dayım xabardar" jaslardı eski oqıtıw usılları arqalı qızıqtırıw qıyın degen edi. Haqıyqatında da prezidentimizdiń

bul pikiri házirgi kúndegi bilimlendiriw sistemasında túpkilikli burılıslardı islew zárúrligin kórsetpekte.

Zamanagóy ilim hám bilimlendiriw óz rawajlanıwında jańadan jańa usıllardı alıp keliw zárúrligin kórsetpekte. Hár qanday ilim hám bilimlendiriw metodlarsız bolmaydı. Belgili fransuz alımı, filosof R.Dekart aytqanınday "metodsız háreket etiwshi ilimpaz, qarańǵıda jol izlep júrgen adamǵa uqsaydı. Ol óz jolın súrnigip, adasıp tabadı, al metod penen háreket etiwshi ilimpaz qarańǵıda shıra menen háreket etiwshi adamǵa megzetiwge boladı. Bul adam óz jolın tez tawıp aladı". Demek adam ádebiyattan, teatrdan, kinodan kommunikativ proceslerdiń áhmiyeti, shaxlar hám olar arasındaǵı óz-ara múnásibetler, mashqalaları hám olardı qanday sheshiw kerekligi haqqında maǵlıwmat beredi. Kommunikativ kompetentlik tarawdı ózlestiriw procesinde talabalar mádeniy ortalıqtan kommunikativ proceslerdi awızeki hám vizual formalarda diskussiya qılıw kerekligin ańlatadı. Usı orında kommunikativ kompetensiyanıń tiykarǵı mánisine toqtalıp otetuǵın bolsaq kommunikativ kompetenciya-bul quramalı kommunikaciya qabilet hám uqıpliqlarǵa iyelik etiw, jańa sociallıq dúzimlerde jeterli kadrlardı jetilistiriw, kommunikativlik tarawdaǵı baylanıs qaǵıydaların biliw, ádep-ikramlıq qaǵıydalarına ámel etiw hám basqada kóp túsiniklerdi óz ishine qamtıydı. Sonlıqtan da bilimlendiriwde jańa kreativ pikirlerdi jaratıwshı metodlar zárúr.

Házirgi dáwirde dúnya mámleketlerinde tálim sistemasın rawajlandırıwǵa talabalardıń hám oqıwshı jaslardıń kreativ aktivligin asırıwda kommunikativlik kompetenciyasın rawajlandırıw júdá áhmiyetli sanaladı. Tálim procesiniń áhmiyetli belgisi onıń shaxsqa baǵdarlanǵanlıǵı esaplanadı. Kommunikativlik kompetenciya insannıń sociallıq roli hám ayrıqshalıǵı menen baylanıslı bolıp tabıladı. Kommunikativ kompetensiya awizeki hám awızeki bolmaǵan baylanıs proceslerиniń beyimleskenligi hám olardan paydalanıw erkinligin názerde tutadı, ham insannıń ózine tábiyiy hám sociallıq álemge bolǵan múnásibetler sistemasın tártipke salıwshı kategoriya sıpatında qaralıwı múmkin.

Usı orında kreativ sózine toqtalıp ótetuǵın bolsaq kreativlik (latınsha inglizshe "create"-jaratıw, creativ-jaratıwshı dóretiwshi) degen mánisti ańlatadı. Individtiń jańa ideyaların islep shıǵarıwǵa tayarlıǵın xarakterleytuǵın hám ǵárezsiz faktor sıpatında uqıplılıqtıń quramına kiriwshi dóretiwshilik qábileti. Ótken ásirdiń ekinshi yarımına shekem shaxstıń kreativligi intelektuallıǵı menen birdey dárejede bahalanǵan. Kreativlik óziniń tábiyatına kóre intelektten túpten parıq qıladı. Kreativlik shaxstı rawajlandırıwǵa qaratılǵan, túsinik sıpatında insan aqılı, hám onıń ruwxıylıǵınıń ajıralmas bólegi esaplanadı. Kreativ oylaw qabileti insanǵa tuwma beriledime, yáki insan ómiri dawamında tájiriybe tiykarında arttırılama degen eki bir-birine qarama qarsı kóz-qaraslar bar. Negizinde kreativlik oylaw tuwma tárizde hámmede bar bolıwı múmkin. Ekinshi kóz qarasta kreativlik insan

ómiri dawaminda qáliplesip rawajlanıp baradı. Kreativliktiń payda bolıwı yamasa bolmawınıń bir qatar sebepleri bar. Qorshaǵan ortalıq hámde bilimlendiriwdiń mazmunı hám metodikası kreativlik oylawdıń júzege keliwi hám rawajlanıwınıń bas faktorı esaplanadı. Bilimlendiriwde kreativlik qabiletti rawajlandırıw júdá áhmiyetli. Bul ushın ayrım mashqalalardıń ashıq qaldırılıwı ayrıqsha áhmiytke iye. Bul processte túrli innovaciyalıq hám integracion jantasıwlardı qollaw imkaniyatın támiynlew hámde arnawlı wazıypalardı júzege keltiriw nátiyjesinde tálim alıwshılardıń dóretiwshilik qabiletin rawajlanıradı. Adamlardıń dúnyaǵa kóz-qarası tek ǵana olardıń dúnya haqqındaǵı bilimlerinde kórinip qoymastan, al olar tárepinen bul maǵlıwmattıń talqılanıwında da, qanday juwmaq shıǵarıwında da, qalay háreket etiwinde de kórinedi.

Kommunikativ kompetenciya hám kreativlik búgingi kún tálim sistemasında talabalardıń bilim hám kónlikpelerin asırıw ushın áhmiyetli orın tutatuǵının kórsek boladı. Ulıwmalastırıp aytqanda kreativ oylaw bir qatar joqarıda kórsetilgen ózgesheliklerge iye. Talaba jaslarda kreativ oylawdı qáliplestiriwde ishki hám sırtqı faktorlar oǵada áhmiyetli. Ishki hám sırtqı faktorlardı, talabanıń individual ózgesheliklerin esapqa alıw kerek. Sonıń menen bir qatarda bilimlendiriw procesinde oqıtıwdıń jańa innovaciyalıq texnologiyaların qollanıw búgingi kún zaman talabı ushın ahmiyetli sanaladı.

Ádebiyatlar:

1. Ш.М.Мирзиёев. «Янги Ўзбекистон стратегияси». – Тошкент: «O'zbekiston» нашриёти, 2021 йил.

2. Е.К. Данилина Креативность и обучение. Территория новых возможностей. Вестник ВГУЭС. 2015 № 4

3. Аганисьян, В. М. Психолого-дидактические основы творческого взаимодействия преподавателя и обучающихся в процессе учебного диалога. СПб. : ЛОИРО, 1998. – 133 с.

4. Жаҳон фалсафаси тарихидан лавҳалар (тажрибавий матн) I китоб. Тошкент - 2004 йил.

5. A. Xoliqov Pedagogik mahorat. Toshkent 2011-yil 69-b

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada zamonaviy tálimda bir qator muammolar analiz qilingan. Yuqori tálim tizimida talabalarda kommunikativ kompetensiya oid tushunchalar va kreativ fikrlashning afzalliklari har taraflama tahlil va xulosa qilingan. Kommunikativ kompetensiya va kreativ fikrlashni rivojlantirishga boǵliq taklif va mulohazalar keltirib utilgan.

РЕЗЮМЕ

В данной статье анализируется ряд проблем современного образования. В системе высшего образования всесторонне проанализированы и сделаны выводы о понятиях коммуникативной компетентности и преимуществах творческого мышления у студентов. Внесены предложения и соображения, связанные с развитием коммуникативной компетенции и творческого мышления.

SUMMARY

This article analyzes a number of problems of modern education. In the system of higher education, comprehensively analyzed and made conclusions about the concepts of communicative competence and the benefits of creative thinking among students. Suggestions and considerations related to the development of communicative competence and creative thinking are made.